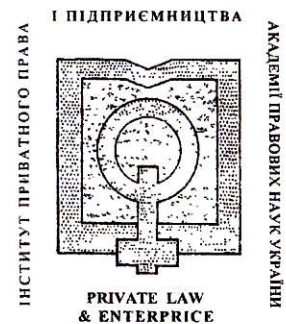

Академія правових наук України
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємства
Юридичний інститут Прикарпатського університету ім. В.Стефанишина

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: становлення та розвиток

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

За матеріалами міжрегіональної науково-практичної
конференції

м. Івано-Франківськ, 26-27 вересня 2003 року

Київ • 2004

Уд. № 42 (4) (082)
 67,9(4) Р) 400я43
 www.docu-track.com

Редакційна колегія:

член-кор. АПрН України, к.ю.н. О.Д. Крупчан (голова),
 к.ю.н. В.Д. Басай,
 академік АПрН України, д.ю.н. В.В. Луць,
 академік АПрН України, д.ю.н. М.В. Костицький,
 к.ю.н. М.К. Галянич (заст. голови),
 к.ю.н. В.М. Махінчук,
 академік АПрН України, д.ю.н. Н.С. Кузнецова,
 академік АПрН України, д.ю.н. О.А. Підпригора,
 академік АПрН України, д.ю.н. М.Й. Штефан,
 член-кор. АПрН України, д.ю.н. А.С. Довгерт,
 член-кор. АПрН України, к.ю.н. В.В. Комаров,
 член-кор. АПрН України, д.ю.н. Н.М. Мироненко,
 член-кор. АПрН України, д.ю.н. П.М. Рабинович,
 член-кор. АПрН України, к.ю.н. М.М. Сібільов,
 д.ю.н. І.В. Снасибо-Фатєєва,
 д.ю.н. Є.О. Харитонов,
 академік Академії наук вищої школи України, д.ю.н. О. В. Дзера,
 д.ю.н. В. С. Щербина

Корпоративне право в Україні: становлення та розвиток. 3б. наук. праць (За матеріалами міжрегіональної наук.-прак. конф., м. Івано-Франківськ, 26-27 вересня 2003 р.) /Редкол.: О.Д. Крупчан (голова), В.Д. Басай, В.В. Луць та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2004. – 428 с.

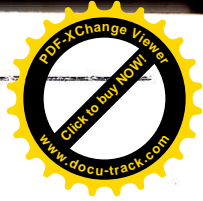
З огляду на вступ у дію нових Цивільного та Господарського кодексів України подаються матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 26-27 вересня 2003 р.), в яких розкриваються загальнотеоретичні та практичні проблеми у галузі корпоративного права, зокрема його приватно-правові та публічні правоскладові, їх вплив на правове регулювання діяльності господарюючих суб'єктів і на реформування економіки Української держави в цілому.

Збірник розрахований на фахівців органів державного управління, науковців, викладачів, студентів вузів та підприємців.

Друкується за рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПрН України (протокол №2 від 18 лютого 2004 р.)

ISBN 966-7509-14-1

© НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2004.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО 10

Розділ I

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Крупчан О.Д. Публічні і приватні засади у сфері корпоративних правовідносин 12

Луць В.В. Регулювання корпоративних відносин за новим Цивільним і Господарським кодексами України 23

Снасибо-Фатєєва І.В. Загальнотеоретичні засади та практичні аспекти корпоративного управління в світлі реформування законодавства України 28

Харитонов Є.О. Місце корпоративних норм у системі форм (джерел) права 32

Харитонова О.І. Загальнотеоретичні проблеми виникнення корпоративних правовідносин 36

Васильєва В.А. Корпоративне право як об'єкт цивільних правовідносин 40

Зеліско А.В. Межі здійснення корпоративних прав 46

Регуляція власників іменних акцій є правовстановлюючим актом, що підтверджується нормою вже згадуваної ч.1 ст.5 Закону України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні”. А тому для виникнення у власників іменних акцій корпоративних прав на потрібні додаткові юридичні факти.

Для завершеної характеристики суб’єктивних корпоративних прав акціонера слід коротко зупинитись на їхній класифікації. Залежно від об’єкта, з приводу якого виникають акціонерні права, всю їх сукупність можна поділити на майнові та немайнові.

Вчені-правознавці обґрунтовують й інші підстави поділу прав акціонерів. Зокрема, деякі поділяють права учасника товариства на корпоративні (право брати участь в управлінні товариством) та зобов’язальні (право вимагати виплати оголошених дивідендів; право на належну частину майна, що залишається після ліквідації товариства). Основні права акціонера поділяються на корпоративні та зобов’язальні, які, в свою чергу, поділяються на права умовні та безумовні. Зобов’язальні умовні права поділяються на права: зумовлені категорією акцій та зумовлені рішенням загальних зборів. Незважаючи на наукову важливість цих поглядів, вони потребують певного уточнення, оскільки всі права акціонера є зобов’язальними.

Можна стверджувати, що найбільш зручною є така класифікація корпоративних прав акціонерів:

- 1) за критерієм об’єкта, з приводу якого виникають права акціонера, їх можна поділити на майнові та немайнові.
- 2) за критерієм можливості впливу акціонера на прийняття рішень на засіданнях загальних зборів акціонерного товариства його права поділяються на права як одиночного акціонера, права як члена більшості акціонерів, права як члена меншості акціонерів.

Безумовним є те, що процес становлення і розвитку корпоративного права в Україні має пов’язуватись і узгоджуватись із за-

конодавством Європейського Союзу, не завдаючи шкоди суспільно-державним, так і приватним інтересам. Для цього необхідна чітка воля законодавця, а також копітка праця науковців по вивченню історії європейського корпоративного права, а також по прогнозуванню його майбутнього.

Регулювання корпоративних відносин за новим Цивільним і Господарським кодексами України

Луць В.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
академік Академії правових наук України*

Утвердження ринкових відносин в Україні потребує чіткого правового регулювання статусу суб’єктів господарської діяльності, зокрема господарських товариств і виробничих кооперативів. При в’язуванні сучасного стану корпоративного законодавства доцільно кинути погляд на деякі віхи становлення і розвитку корпоративних відносин та наукової розробки проблем корпоративного права в Україні. Так, пошук приватної ініціативи в господарському житті на початку 20-х років минулого ХХ століття (період НЕПу) зумовлювалось появою та діяльністю різного роду товариств і кооперативів. Це знайшло закріплення в Цивільному кодексі УРСР 1922 року, розділ Х якого містив норми про нові та прості товариства, товариства на вірі та з обмеженою відповідальністю, акціонерні (пасиві) товариства.

Проте, починаючи з кінця 20-х років, і особливо в 30-х роках, намітилася тенденція до згортання корпоративних відносин в економіці Союзу РСР, оскільки панівною серед форм власності стала державна власність, а головним суб’єктом господарських відносин – державне підприємство. Ця тенденція, зокрема, про-

проблем ліквідації господарських товариств у 30-х роках, перехід до промислові кооперації (артілей та союзів) у державні підприємства (50-ті роки), в одержавленні колгоспів тощо.

Новий етап розвитку корпоративного права пов'язаний із здобуттям Україною незалежності та формування власної нормативно-правової бази. Зокрема, були прийняті закони України “Про господарські товариства” (від 19 вересня 1991 р.), “Про цінні папери і фондову біржу” (від 18 червня 1991 р.), “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” (від 30 жовтня 1996 р.) та інші акти, що визначали правовий статус господарських товариств і режим цінних паперів (акцій), якими закріплюються корпоративні права учасників цих товариств. Правовий статус споживчих товариств і с/г кооперативів та правовий режим їхнього майна певною мірою був визначений, відповідно, у законах “Про власність” (від 7 лютого 1991 р.), “Про споживчу кооперацію” (від 10 квітня 1992 р.), “Про сільськогосподарську кооперацію” (від 17 липня 1997 р.) та деяких інших актах.

Пожвавилась і наукова розробка проблем корпоративного права у вітчизняній правовій літературі. Тут, насамперед, слід відзначити монографії І.В. Спасібо-Фатесвої “Акционерные общества: корпоративные правоотношения” (Х., 1998), О.В. Вінник “Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах” (К., 2003), навчальні посібники О.Р. Кібенко “Корпоративне право” (Х., 1999), О.М. Вінник та В.С. Щербини “Акціонерне право” (К., 2000). З проблем корпоративного права захищені докторська дисертація І.В.Спасібо-Фатесвою та кандидатські дисертації: О.В. Щербиною, Ю.В.Яковлевим, Н.С. Глусь, Л.С. Нецькою, О.І. Онуфріенком, В.В. Посполітаком, В.І. Трубою. Наукові дослідження з питань становлення і розвитку корпоративного права в Україні проводять з 2002 року наукові працівники Лабораторії з вивчення

проблем корпоративного права (м. Івано-Франківськ) дослідного інституту приватного права і підприємництва Академії правових наук України, на базі якої проводиться ця наукова практична конференція.

Регулюванню корпоративних відносин у нових умовах господарювання присвячені окремі глави та статті нового Цивільного і Господарського кодексів України, які вводяться в дію з 1 січня 2004 року. Проте, в цих Кодексах простежується, з одного боку, різний концептуальний підхід до визначення кола суб'єктів господарських (у т.ч. корпоративних) відносин та їх організаційно-правових форм, а з другого – невиправдане дублювання або розбіжності у визначенні окремих елементів їх правового статусу.

Норми про господарські товариства і виробничі кооперативи (підприємницькі товариства) поміщені в Цивільному кодексі серед загальних положень про юридичну особу (глава 7) та у главі 8 “підприємницькі товариства”. Відповідно до п.п.1 і 2 ст.83 ЦК, юридична особи можуть створюватись в організаційно-правовій формі товариств, установ та інших формах, установлених законом. Товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві. Товариство може бути створене однією особою, якщо інше не встановлено законом. Товариства поділяються на підприємницькі і непідприємницькі. Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи (ст.84 ЦК).

У главі 8 ЦК сформульовані деякі загальні положення про господарські товариства (поняття та види, майно господарського товариства, права та обов'язки учасників тощо), а також визначено правовий статус повного (ст.ст.119-132), командитного товариства (ст.ст.133-139), товариства з обмеженою (ст.ст.140-150) та додатковою (ст.151) відповідальністю, акціонерного товариства (ст.ст.152-162). Правовому статусу виробничих кооперативів, як виду підприємницьких товариств, присвячено статті 163-166 нового ЦК.

У Господарському кодексі України (ГК) основною організаційно-правовою формою суб'єкта господарювання визнане підприємство (за новим ЦК (ст.191) підприємство як єдиний майновий комплекс розглядається як об'єкт цивільних прав, а не суб'єкт майнових правовідносин). Про господарські ж товариства йдеться у главі 9 ГК, в якій дано визначення поняття та названі види господарських товариств, їх установчі документи, вимоги до державної реєстрації, приведені деякі положення про власність (фонди) господарського товариства, права та обов'язки учасників товариства тощо (ст.ст.79-92 ГК). Окремо визначено зміст корпоративних прав як прав особи на частку у статутному фонді господарської організації, які включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частини прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ч.1 ст.167 ГК). Серед норм про підприємства колективної власності як суб'єктів господарювання у главі 10 ГК превалюють положення про виробничі кооперативи.

Отже, як видно із змісту положень про господарські товариства і виробничі кооперативи, закріплених у новому Цивільному і

Господарському кодексах України, ці положення, в основному, дублюють одне одного. У ст.92 ГК зазначено, що порядок прийняття та діяльності окремих видів господарських товариств регулюються Господарським кодексом, Цивільним кодексом України та іншими законами.

Очевидно, у розвиток загальних положень про кооперативні об'єднання, що містяться у ГК і ЦК, повинні бути прийняті окремі законодавчі акти, які визначатимуть особливості правового статусу окремих видів господарських товариств і виробничих кооперативів. Але крім дублювання деяких вихідних положень, нові кодекси містять і певні невідповідності (суперечності) і регулюванні одних і тих же питань корпоративного права. Так, розбіжності між кодексами простежуються в підходах до поділу акціонерних товариств на окремі види, щодо переважного права акціонерів на придбання акцій, порядку прийняття рішень органами управління акціонерним товариством, порядку передачі прав за цінними паперами та деяких інших питаннях.

Ще у пропозиціях Президента України у зв'язку з поверненням Верховній Раді для повторного розгляду Цивільного і Господарського кодексів зазначалося, що ці кодекси пропонують два кардинально протилежні підходи щодо вирішення одних і тих же питань; паралельно існують два шляхи розв'язання проблеми і невідомо, яким кодексом – Цивільним чи Господарським у конкретній ситуації слід керуватися.

Дублювання нормативного матеріалу і розходження в питаннях корпоративного права між ЦК і ГК не подолані донині. Це викличе певні труднощі і непорозуміння в їх застосуванні на практиці. Тому нагальною є потреба у внесенні змін до названих правових актів із метою консолідації положень про корпоративні відносини в одному з них (бажано – в Цивільному кодексі).